

Mogelijkheden tot onbepaaldheid

Over de kracht en toekomst van een gezamenlijke praktijk

17 juni 1789 markeert een belangrijk moment in de Franse geschiedenis. Door verdeeldheid onder de afgevaardigden van de geestelijkheid en de adel wist de derde stand het initiatief te nemen tot oproer en verzet. De stand riep zichzelf uit tot de Assemblée nationale (Nationale Vergadering) in een hal waar de balsport *jeu de paume* gespeeld werd. Ze zwoeren elkaar bijeen te blijven totdat Frankrijk een grondwet zou hebben. Dit moment kennen we als de Eed op de kaatsbaan en is als een van de belangrijkste momenten uit de Franse Revolutie. Tijdens de openstelling van Gastatelier Leo XIII op 16 december 2016 deed kunstenaar Guido de Pooter een performance die gebaseerd is op deze historische gebeurtenis. Hij paste het aan naar hedendaagse omstandigheden, waarmee hij de vragen stelde op welke manier dit moment wordt herinnerd en welke invloed het gehad heeft op de wereld zoals we die momenteel kennen. De Eed en de daaropvolgende Franse Revolutie waren immers de prelude op de moderne Westerse wereld zoals we die de afgelopen tweehonderd jaar hebben gekend en die recentelijk steeds meer aan kracht en bestendigheid heeft moeten inboeten.

Gastatelier Leo XIII in Tilburg faciliteert drie keer per jaar een werkperiode voor kunstenaars en curatoren. Vorig jaar werd Daniela Apice door de instelling als curator uitgenodigd. Op verzoek van Apice deelde ze haar werkperiode met de kunstenaars Guido de Pooter en Elena Capra. Ze leerde hen kennen tijdens de open studio's van de masteropleiding van AKV|St.Joost, Den Bosch in juni 2016 waar hun werk haar interesse direct wekte. De periode van vier maanden in het Gastatelier gaf haar vervolgens de mogelijkheid om het werk van deze kunstenaars verder te onderzoeken, en tegelijkertijd ook dat van haarzelf aan te scherpen. Zo werkten ze gedrieën toe naar een gezamenlijke eindpresentatie die te zien was in december 2016.

In deze samenwerkingsvorm zag Apice zichzelf niet in de eerste plaats als een curator — al bestaat daarvoor überhaupt geen eenduidige betekenis — maar meer als een facilitator, dirigent of co-producent. Ze stelde de kunstenaars vragen om daarmee hun eigen individuele praktijken als verschillende posities met elkaar samen te brengen tot een samenhangend geheel. Enerzijds was dat de artistieke stellingname van Capra, die vooral wiskundige en abstracte elementen bevat. Anderzijds dat van Guido de Pooter en diens objectgerichte werkwijze met sterk narratieve elementen daarin.

De manier waarop Apice eerder al te werk ging blijft telkens terugkeren in haar aanpak. In 2010 begon ze met het werken met pas-afgestudeerde kunstenaars die ze in het trappenhuis van P/////AKT, Amsterdam toonde. Hierna opende ze een galerieruimte in de Amsterdamse Pijp, die zich vervolgens verplaatste naar haar eigen woonruimte. Haar samenwerking was en is erop gericht de praktijk van jonge kunstenaars te stimuleren en publiek te maken, en hen langdurig te ondersteunen. Ook gedurende de werkperiode was dit het geval: deze tijd was als een lange conversatie tussen de drie, waarin hun eigenheid en ontwikkeling centraal stonden. De presentatie van de werkperiode kan zowel gezien worden als het culminatiepunt van deze samenwerking, maar ook als een openstelling van het gesprek. Dat gesprek was niet enkel verbaal, maar vertaalde zich ook naar de ruimte: de tegenstelling tussen de twee kunstenaars toonden zich hier helder als elkaars tegengestelden. Op de vloer was een lijnenspel te zien en een van de vier muren was zwart geverfd. Deze tennisbaan diende als een ‘speelruimte’ en een verbindingsstuk tussen de praktijk van de twee kunstenaars. Voor beiden had het echter een andere betekenis: voor Capra resoneert het lijnenspel met haar denken over een mathematische benadering van de persoonlijke ruimte. Voor De Pooter is het een toe-eigening van de historische gebeurtenis de Eed op de Kaatsbaan, en is meer specifiek een verwijzing naar het schilderij van Jacques-Louis David, *Le Serment du Jeu de Paume* (1791).

In dit proces, dit samenbrengen van twee verschillende stemmen, stelde Apice zich op als co-producent. In deze positie kon ze de kunstenaars aansporen hun werk verder te laten ontwikkelen. Voor De Pooter gold dat hij de narratieve elementen verder benutte en vergrootte, en Capra greep de ruimte aan en ontdekte het platte vlak op nieuwe wijze in de ruimte te benaderen.

Kort na de werkperiode van het drietal in Gastatelier Leo XIII organiseerde de organisatie Kunstvlaai een *non-lecture*: een intieme bijeenkomst waarin een door een kunstinitiatief gestelde vraag centraal staat waarover een geselecteerd publiek meedenkt en -spreekt. Een *non-lecture* is een alternatief voor het idee van een enkele spreker en opent de mogelijkheid tot een open en non-hiërarchisch gesprek. Apice kreeg tijdens deze middag de mogelijkheid om over haar praktijk te vertellen, en nodigde ex-galeriehouder en curator Stella Lohaus uit om aan het gesprek deel te nemen.

Lohaus vertelde deze dag hoe zij haar galerie begon vanuit de wens betrokken te zijn bij de kunstenaarspraktijk en de totstandkoming van zijn of haar oeuvre. Dat deed zij door het opbouwen van langdurige samenwerkingen, niet alleen met kunstenaars, maar ook met projectruimtes en andere kunstinstellingen. Op dit moment is ze niet meer werkzaam als galeriehouder maar als onafhankelijk curator, zonder eigen fysieke ruimte. Apice nodigde Lohaus uit vanuit bewondering voor haar carrière en door de overeenkomsten in hun ambities voor een experimentele werkwijze waarin langdurige samenwerking centraal staat. Beiden streven naar iets dat je zou kunnen typeren als doeltreffende onbepaaldheid. Niet enkel de uitkomst is van doorslaggevend belang, maar ook het denk- en werkproces dat daaraan vooraf gaat. Hierin speelt voor Apice intuïtie een belangrijke rol. Vragen die ze zichzelf telkens weer opnieuw moet stellen zijn: wanneer wordt gestuurd, bepaald en richting gegeven, en wanneer wordt afgeremd? Een proces dat hierop volgt is of en hoe het resultaat hiervan openbaar kan worden gemaakt, op een manier dat het in alle aspecten recht doet aan de praktijk van de kunstenaar. Hoewel Apice al enige tijd ervaring heeft, blijft ze telkens ook voor zichzelf zoeken naar vergezichten, leidraden en houvast. Om deze reden is de omslag die Lohaus onlangs maakte van galeriehouder naar curator voor Apice belangrijk. De inzichten hierover en ervaring van Lohaus functioneren voor Apice als een toekomstperspectief waar zij naartoe kan ontwikkelen.

Het openbare gesprek met Lohaus was voor Apice een moment om reflectie te bieden op haar werkperiode en de werkwijze in bredere zin. Tijdens deze dag stonden de werken van de kunstenaars daarom minder centraal dan de knelpunten van de curator. Laten we daarom hier het werk van De Pooter opnieuw in herinnering nemen. Want wat gebeurde daar tijdens de Eed in 1789, wat licht de kunstenaar hier uit? De Eed op de kaatsbaan was een moment van daadkracht, de blik was strak vooruit gericht -- ook al lijken revoluties altijd onvermijdelijk als je achterom kijkt. Wellicht dat de waarden waar men vaak zo sterk aan vastklampt wanneer het kunst betreft, aan een individuele praktijk, aan de verkoopbaarheid en zichtbaarheid, momenteel in een omwenteling, die zich weliswaar in stilte voltrekt, in vraag worden gesteld. Een omwenteling die wordt aangevoerd door een samenwerkingspraktijk waarin gekeken wordt naar de manieren waarop een werk geactiveerd wordt, waarin nagedacht wordt over de juiste context en presentatievorm. Dit is waar Apice voor staat. En daarbij is het onbelangrijk onder welke titel dat gebeurt: die van curator, bemiddelaar, facilitator, dirigent, auteur, co-producent of galeriehouder.